

P R E Z E N T Ă R I B I B L I O G R A F I C E

Arhim. Casian Rușeț, *Catedrala Episcopală din Caransebeș. Mărturia unui vis împlinit. Editura Episcopiei Caransebeșului, 2020, 223 pp.*

Autorul prezentei lucrări monografice, Părintele Arhim. Dr. Casian Rușeț, lector universitar la Facultatea de Teologie „*Ilarion Felea*” din Arad și consilier la sectorul cultural al Episcopiei Caransebeșului, a elaborat prezentul volum comemorativ, prilejuit de împlinirea unui deceniu de la târnosirea catedralei eparhiale, constituindu-se într-un adevărat document istoric, merit să intre în patrimoniul istoriografiei bisericești și cultural-artistice a Banatului de Munte.

În *Prefața* care onorează și binecuvintează prezenta lucrare, purtând semnătura *Preasfințitului Părinte Episcop Lucian al Caransebeșului*, se arată că „din ziua târnosirii și până în prezent, catedrala noastră episcopală reprezintă un multiplu reper duhovnicesc, istoric, edilitar și arhitectural, nu numai pentru municipiul Caransebeș, ci pentru întreg județul Caraș-Severin. Toate aceste evenimente sunt reliefate în acest album de colecție, care prin slovă, dar mai ales prin imagini ne vorbește despre parcursul ctitoririi noii catedrale episcopale și rostul său în actualitate” (p.6).

Referindu-se, în prima parte a volumului, la „ctitorii morali ai catedralei și zidirea ei; la sfințirea catedralei episcopale, precum și la noua catedrală episcopală în conștiința eparhiei” (p. 9-15), autorul evidențiază mai întâi inițiativa episcopilor *Miron Cristea* și *Veniamin Nistor* în vederea construirii unei catedrale în orașul de reședință al eparhiei; nerealizată însă datorită vicisitudinii vremurilor care au urmat, soldate cu desființarea episcopiei, încât numai după exact o jumătate de secol, odată cu reactivarea acesteia în 1994, năzuința înaintașilor a putut deveni realitate istorică concretizată prin punerea pietrii de temelie a noii catedrale, la 27 octombrie 1996, de către episcopul *Dr. Laurențiu Streza* al Caransebeșului. Demarând lucrările de construcție, până în 2006 s-a finalizat edificiul subteran, iar cel de structură ajunsese la cota +7, +8m. După o scurtă pauză de stagnare, lucrările de construcție au fost reluate după instalarea, la 26 februarie 2006, a *Preasfințitului Părinte Episcop Lucian*. În prima faza s-a amenajat paraclisul la demisolul edificiului, unde s-a slujit neîntrerupt până la slujba de sfințire, în timp ce șantierul continua la suprafață. Încă din 2007 s-a prăznuit în mod festiv hramul noii catedrale, la „*Duminica Tomii*”, numindu-se „Învierea Domnului”;

spre a reprezenta simbolul renașterii eparhiei; la care se va adăuga cel de al doilea hram, al Sfântului Prooroc Ilie Tesviteanul (20 iulie) în memoria episcopului Elie Miron Cristea, primul ctitor moral al catedralei.

În continuare, autorul acordă spații largi referitoare la târnosirea catedralei de către *Preafericitul Părinte Patriarh Daniel* alături de un sobor de ierarhi, preoți și diaconi, la *12 septembrie 2010*. Cu acest prilej, Preafericitului Părinte Patriarh Daniel i s-a decernat titlul de cetățean de onoare al municipiului Caransebeș, al județului Caraș-Severin, precum și titlul de doctor honoris causa al Universității „Eftimie Murgu” din Reșița.

Evenimentul târnosirii catedralei a fost immortalizat și de presa locală, mai ales prin articolul intitulat sugestiv: „*Rugăciunea unui vis împlinit*”, în care se consemna faptul că „slujba de târnosire a Catedralei episcopale «Învierea Domnului» și Sfânta Liturghie au fost oficiate de un sobor de arhieriei membrii ai Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române... La eveniment, au participat credincioși din întreg județul, preoți catolici, reprezentanți ai autorităților centrale, județene și locale, demnitari și oameni politici... În catedrala episcopală s-au investit mulți bani, însă lăcașul de cult merită toate eforturile financiare și umane. Este un altfel de loc, un loc de rugăciune pe care județul îl merită. Pentru o zi, prin maiestatea clădirii, prin finețea și eleganța acesteia, prin numărul mare de oameni care și-au închinat câteva ore evenimentului,

Caransebeșul a devenit centrul credinței din Banatul Montan. Ieri, rugăciunea a unit cu Dumnezeu fiecare persoană prezentă la sfințirea catedralei episcopale. Iar Patriarhul Miron Cristea, prin statuia amplasată în fața catedralei, pare să-și contemple visul de dincolo de vreme și ființă” (Jurnal de Caras-Severin, 13 septembrie 2010).

Partea a doua a volumului prezintă un album foto, structurat în mai multe capitole, după cum urmează: *Zidirea catedralei episcopale* (p. 63-105), *sfințirea catedralei episcopale din Caransebeș - simbolul renașterii eparhiei* (p. 105-115); *Hramurile catedralei episcopale - sărbătoarea eparhiei* (p. 115-135); *pelerinaje, praznice și hirotonii la catedrala episcopală* (P. 135-161); *Activități culturale și vizite ale demnitarilor găzduite de catedrala episcopală* (p. 161-181); *Activități liturgice în catedrala episcopală* (p. 181-193); *Artă și arhitectură* (p. 193-223).

Privind atent imaginile foto, excepțional realizate, observăm că ele reușesc să ilustreze intuitiv, descoperind asemenea muzicii, mai mult decât cuvintele, stările sufletești ale celor implicați responsabil și activ în desfășurarea etapelor de construcție a catedralei. Bunăoara, e suficient să privim chipul arhierelui apăsător de dificultăți și încercări de tot felul, pentru a înțelege în final bucuria credinței salvatoare, după cum însuși mărturisește: „*Cei patru ani de lucrări intense, au fost plini de încercări, de greutăți administrative și financiare.*”

Multe au fost și momentele în care ne-am simțit zdrobiți de neputință, găsim-ne în imposibilitatea de a continua lucrările. În cele mai grele momente, Hristos Domnul ne-a fost alături, învățându-ne și încredințându-ne că acest locaș de rugăciune Îi aparține. În astfel de clipe s-au făcut minuni și lucrările nu au încetat. Oameni de bine, instituții și conducători ai acestora, preoți, credincioși și conjuncturi providențiale au fost constanta, care pe lângă dorința noastră arzătoare, s-au împletit într-o rugăciune neîncetată pentru locaș nou Domnului Dumnezeu nostru. Iată de ce am considerat, încă de la început, ca zidirea catedralei nu s-a făcut numai prin osteneala omenească, ci mai ales prin rugăciune și dăruire necondiționată“ (p. 5).

De aceea, se poate constata odată în plus că prin binecuvântarea lui Dumnezeu se confirmă totdeauna faptul că „*finis coronat opus*“ (sfârșitul încoronează lucrarea), încât apariția volumului reliefează importanța duhovnicească, istorică și arhitecturală a mărețului edificiu ce se înscrie deopotrivă în viața eparhiei și a artei universale, ca mărturie a unui vis împlinit, devenit realitate în urmă cu un deceniu, după un secol de năzuințe, de frământări și de neîmpliniri...

Preot prof. univ. dr. Sorin Cosma

Preot dr. Ionel Popescu, *Bucurii din Pridvorul Credinței Strămoșești*, Editura Eurobit, Timișoara, 2021, 194 pp.

Autorul cărții, Părintele dr. Ionel Popescu, cunoscut spațiului ecleziastic și cultural prin contribuția consecventă și bine conturată în slujirea Bisericii și a școliiilor teologice din Banat, oferă cititorilor aceste gânduri ce împletesc, deodată, prezentul cu trecutul într-o memorie comună, așternută în scris.

Lucarea de față, structurată pe două planuri, are în vedere atât creionarea unor momente sau personalități recente, cât și redescoperirea trecutului prin fapte, evenimente și persoane luminoase. Explicațiile simple, concise și pe înțelesul fiecărui creștin, dedicate cu precădere *omului recent*, completează o necesitate pastorală actuală. Dacă în societatea contemporană informația devine tot mai sterilă, iar interogațiile esențiale se sting, fiind asaltate de insensibilitatea pragmatismului egolatu, cartea Părintelui Ionel Popescu, vine ca o reflecție lucidă asupra conștiinței, demnității și nobleței umane conturate de cultura spirituală.

Această cronică duhovnicească beneficează de un „cuvânt înainte” al Părintelui Mitropolit Ioan al Banatului, urmată de un argument al autorului și de două capitole distincte, cu teme dintre cele mai diverse.

Primul capitol, denumit *Pridvoarele credinței*, cuprinde un buchet de articole dedicate Teologiei pastorale și liturgice, punctând câteva tâlcuiri la Sărbătorile presărate de-a lungul anului bisericesc. În debut este surprinsă perioada Săptămânii Mari în care sunt

reliefate Patimile Mântuitorului Hristos, sensul suferinței mântuitoare și Iubirea dumnezeiască ce s-a manifestat deplin și fără margini în aceste zile în care Biserica a trăit sub semnul „tristeții radioase”. Și așa cum era și firesc, autorul așază și „Sărbătoarea Sărbătorilor” în dezbateră sa teologică, subliniind importanța decisivă a Tainei Învierii Lui Hristos ca Taină a învierii ființei umane. Ne sunt prezentate și câteva clarificări terminologice ce țin de această perioadă pascală, făcându-se astfel și diferența, necesară, dintre Sfânta Euharistie și Pâinea sfințită de Paști. De asemenea, pomenirea morților rânduită în răstimpurile anului este un alt subiect abordat, fiind arătată, atât necesitatea rugăciunii pentru cei adormiți, cât și legătura pomenirii celor adormiți ca act de înveșnicire în gândurile noastre și în Memoria veșnic vie a Împărăției Lui Dumnezeu.

Postul și felul în care trebuie să fie înțeleasă Sărbătoarea creștină sunt alte teme dezbătute de-a lungul acestui capitol. Părintele Ionel Popescu remarcă și atrage atenția asupra asaltului secularizării ce se manifestă tot mai pregnant în societatea postmodernă și la modul în care omul modern celebrează și înțelege Sărbătoarea creștină, pierzând, adeseori, din vedere profunzimea, realitatea și dimensiunea ei spirituală.

Pe lângă aceste meditații, sunt inserate o seamă de evenimente și acțiuni filantropice petrecute în mijlocul parohiei Timișoara Iosefin. Finalul capitolului este dedicat muzicii religioase și laice din perioada Vechiului Testament, studiu ce reliefează

întrepătrunderea artei muzicale religioase cu cea de factură populară.

Cel de al doilea capitol, intitulat „Florilegiu istoric și literar” surprinde și creionează profilul unor personalități ce s-au remarcat pe tărâm bisericesc și cultural, lăsând o moștenire inepuizabilă, nouă, celor de acum și aceleora ce vor veni după noi. Este cartografia unei pilde vii ce descrie împlinirea dezideratului vocațional, valorificat în domenii multiple, precum cel teologic, literar, istoric și artistic.

În căușul amintirilor, autorul îi evocă pe doi dintre ierarhii bănățeni, slujitori ai Bisericii din aceste meleaguri. Cel dintâi, Înaltpreasfințitul Ioan, actualul mitropolit al Banatului care a împlinit șase ani de arhipăstorie în slujba Lui Dumnezeu și a poporului dreptcredincios, iar cel de al doilea, Episcopul de pie memorie, Emilian Birdaș, cel care a reînființat eparhia Caransebeșului, după ce, vreme de aproape cincizeci de ani, a fost desființată printr-un decret abuziv, emis de organele comuniste în anul 1948. Această filă de istorie reparatorie, redă solemnitatea momentului instalării bătrânului vlădică chemat, din nou, la reclădirea unei vechi vetre episcopale ce poartă și astăzi adânci reverberații teologice și culturale.

Alături de cei doi ierarhi, răsună, ca un ecou netăcut al trecutului, chipul distinsului preot și profesor, Mircea Păcurariu, membru al Academiei Române și „dascăl model, documentat, serios, cinstit, harnic, exigent, patriot luminat, dăruit familiei și misiunii preoțești”(p. 116), înscris pentru „toteauna în galeria celor mai vrednici

slujitori ai Bisericii” (p. 117). Sunt alăturate și profilurile preoților: Atanasie Conciatu, martir al Marii Uniri, al scriitorului evreu convertit la ortodoxie, Mihail Avramescu și al cunoscutului profesor Nicolae Achimescu, istoric al religiilor, recent trecut la Domnul. Oamenii de cultură, precum avocatul Mihail Gropoștianu, cel care s-a numărat printre susținătorii înființării Patriarhiei Române și sculptorul, prozatorul și dramaturgul Aurel Gheorghe Ardeleanu, întregesc lucrarea de față.

Cartea se încheie cu două mărturii de asumare mărturisitoare înfăptuită de clericii și credincioșii din Biled și Becicherecu Mic, atunci când poporul român se lupta, cu durere și speranță, pentru eliberarea de sub dictatura regimului comunist-ateu.

De asemenea, autorul ne oferă o clarificare asupra anumitor noțiuni teologice a căror semnificație nu este întotdeauna înțeleasă pe deplin de omul contemporan, așa încât, putem spune că această carte se înscrie, atât pe linia preocupărilor pastorale, catehetice și de teologie actuală, cât și pe linia descrierii istorice și comemorative, coordonate ce pot contribui la edificarea spirituală și culturală a cititorului.

Așadar, cartea de față adună laolaltă cugetările și reflecțiile personale ale Părintelui Dr. Ionel Popescu asupra trecutului recent al Bisericii, ceea ce face ca arhitectura întregii lucrări să fie pecetluită de o viziune lucidă și realistă, ușor de parcurs și de înțeles.

Diacon dr. Alexandru Dan Adam

Cătălin Varga, *Drepturile omului în Vechiului Testament*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2021, 478pp.

Autorul acestei cărți nou apărute în spațiul public românesc, Pr. Dr. Cătălin Varga, este un preot cărturar pe care bine ar fi dacă am putea să-l multiplicăm cumva, în viața noastră bisericească și în spațiul cultural autohton. Părintele scrie poezie religioasă de o sensibilitate aparte, semnează volume de eseu teologic, de cateheze, care inspiră și incită la meditații profunde. Nu în ultimul rând, este laureat al unor premii literare, iar activitatea sa științifică a fost recunoscută de către forurile științifice superioare ale Universității Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca. Recent, Pr. Dr. Cătălin Varga a susținut cu succes o teză de doctorat deosebit de interesantă și pozitiv apreciată, sub coordonarea Pr. Prof. Dr. Ioan Chirilă. Lucrarea pe care dorim să o prezentăm în cele ce urmează reprezintă tocmai versiunea editorială a acestei teze doctorale, transformată într-un volum care aduce o noutate în studiile biblice românești, „mai ales datorită caracterului interdisciplinar pe care îl propune prin îmbinarea domeniului teologic cu cel juridic” - după cum apreciază chiar Pr. Prof. Dr. Ioan Chirilă, în prefața ediției (p. 12-13).

Drepturile omului în Vechiului Testament, în versiunea publicistică propusă de către Pr. Dr. Cătălin Varga, este organizată în șapte capitole, precedate de o secțiune introductivă. Lucrarea prezintă o secțiune conclusivă, bibliografia și patru anexe.

Autorul debutează prin a sublinia importanța documentelor în vigoare,

care stipulează Drepturile omului în plan politic și social, în special cu începere de la *Declarația Universală a Drepturilor Omului*, adoptată în Paris la data de 10 decembrie 1948. Totodată, Pr. Dr. Varga consemnează cu luciditate eșecul implementării acestora la nivel global, opinând că acest eșec este datorat în mare măsură accentului pus pe caracterul secular al Drepturilor omului, ceea ce le-ar transforma în simple „declarații civile”. Din acest motiv, nu de puține ori se ajunge la situații concrete în care Drepturile omului sunt folosite ca instrumente îndreptate împotriva valorilor fundamentale ale creștinismului. Riscul pe care autorul îl semnalează este că se poate ajunge la legiferarea unor situații cel puțin paradoxale și de natură să violeze conștiințe. În acest context, autorul afirmă că, privite dintr-o perspectivă biblică, Drepturile omului se revelă a ține de activitatea pronietoare a lui Dumnezeu săvârșită în cadrul creației și consemnată în scris în paginile Sfintei Scripturi, ca un adevărat demers pedagogic divin.

Premisa autorului este că textul biblic lămurește esența Drepturilor omului, arătând că acestea își au originea în Dumnezeu Creatorul, că li se descoperă sensul prin lucrarea mântuitoare a Fiului și că țin de lucrarea pronietoare a Duhului. În același timp, autorul pornește de la ideea că, în context biblic și teologic, demnitatea umană ține de starea de îndumnezeire. Ca atare, el extrage de aici ideea de bază a cărții, conform căreia dreptul la sfințenie este fundamentul pe care ar trebui

întemeiată orice înțelegere a Drepturilor omului, cel puțin în plan universal, general uman. Demersul său este unul analitic și recuperator, având ca țintă redescoperirea și reasumarea în context postmodern „a izvoarelor biblice și patristice ale demnității umane” (spune autorul).

Astfel, Părintele Varga își propune să demonstreze că rădăcinile Drepturilor omului pot fi trasate încă din primele pagini ale Sfintei Scripturi, ca temelie și structură de rezistență a întregii creațiuni. Pr. Dr. Varga arată că, în Biblie, Drepturile omului pot fi descoperite nu doar ca simple deziderate, ci mai ales în forma lor esențială. Studiind o serie de fragmente biblice bine alese, autorul atrage atenția asupra caracterului universal, imuabil, fundamental al acestora încă de la începuturi, în condițiile în care ele sunt asumate lăuntric de fiecare persoană umană în parte. Astfel, ele depășesc statutul actual, de simple norme de conduită sau de repere pentru o corectitudine politică, care oricând poate deveni abuzivă și traumatizantă, decăzând la nivelul unor simple instrumente politice. Pr. Dr. Varga opinează că dreptul omului fundamental și universal, la scară umană, este dreptul la sfințenie, ca o încununare a tuturor celorlalte drepturi. Astfel, autorul încearcă să demonstreze că, fără o astfel de țintă, Drepturile omului rămân asemenea unui plafon precar și plin de fisuri care nu fac decât să vădească și să măsoare fragilitatea unei construcții sociale, în fața oricăror intemperii.

Autorul realizează o amplă sinteză în marginea subiectului analizat, evidențiind raportul dintre o abordare seculară a problemicii Drepturilor omului și o analiză din perspectiva biblică, teologică. Sfânta Scriptură, departe de a constitui un document contrar Drepturilor omului, revelă tocmai caracterul sacrosanct al acestora și evidențiază universalitatea lor, afirmă Pr. Dr. Varga. Astfel, plasarea discuțiilor cu privire la Drepturile omului într-un orizont sacru trebuie privită ca un gest firesc și ca un demers rezonabil și chiar necesar.

Pr. Cătălin Varga schițează și stadiul actual al cercetărilor cu privire la raporturile dintre Drepturile omului și sfera religioasă, atât în literatura de specialitate internațională, cât și în plan național. Sinteza este coerentă și ilustrativă, autorul reținând direcțiile majore de cercetare și rezumând cu acuratețe concluziile acestora. În același timp, el analizează o serie de lexeme din vocabularul biblic vechitestamentar, care denotă termeni de specialitate din sfera juridică (Lege, judecată, statut, corupție, pleoarie, dreptate, legământ). Aici, autorul insistă asupra noțiunilor de „dreptate” și de „legământ”. În finalul capitolului, Pr. Dr. Varga prezintă dinamica acestor lexeme și încheie cu o serie de considerațiuni legate de perspectiva creștin-ortodoxă asupra eticii, respectiv asupra Drepturilor omului. Cadrele în care plasează autorul problematica discuției sunt schițate în rândurile următoare, dedicate unei analize referitoare la legea naturală, la o posibilă etică

primordială și la eventualitatea ca acestea să poată fi luate în considerare ca forme incipiente ale unui legământ asimilabil celui încheiat între Dumnezeu și poporul ales. Apoi, Pr. Dr. Varga abordează problematica legilor nohaide, trece la jurisprudența rabbinică, vorbește despre Rabbi Hillel și drepturile omului. Autorul nu trece cu vederea sistemele contemporane cu acestea, din Orientul Mijlociu antic.

Interesante sunt și studiile de caz pe care autorul le operează, cum ar fi Decalogul, în versiunile din Ieșirea 20:2-17 și Deuteronom 5:6-21, în raport cu Drepturile omului, sau pasajul din 3 Regi 21:1-16 (Ahab și via lui Nabot) sau problematica foarte spinoasă a războaielor din Israel și Iuda, privite din perspectiva unui drept fundamental, și anume a dreptului la viață. Sunt sintetizate câteva premise biblice referitoare la război, apoi se arată că ar trebui să prevaleze o înțelegere și o asumare spirituală a acestora.

În încheiere, Pr. Dr. Cătălin Varga prezintă o sinteză a întregii sale lucrări, evidențiind aspectele prin care sistemul juridic vechitestamentar se diferențiază de celelalte coduri de legi din Orientul Mijlociu și pledează în favoarea recuperării rădăcinilor biblice ancestrale ale Drepturilor omului. Autorul arată că secularizarea Dreptului omului reprezintă un derapaj ce antrenează o serie de consecințe periculoase pentru natura umană. Dar, recitite dintr-o perspectivă lăuntrică și desprinse de aspectele lor pur juridice, acestea pot conduce înspre redescoperirea firescului, întru normalitate.

Drepturile omului în Vechiului Testament de Pr. Dr. Cătălin Varga reprezintă în mod evident rodul unor eforturi intense și fructuoase de studiu în domeniul hermeneuticii biblice în general și în cel al studiului interferențelor dintre cultura biblică și lumea seculară, cu un accent deosebit și îndrăzneț pe aspectele civice și politice. Autorul analizează cu acribie și cu spirit critic dialogul dintre științele biblice și cele politice, atât din lumea creștin-ortodoxă, cât și din mediile academice și/sau pastorale occidentale, cu privire la problematica Drepturilor omului. Subliniind impasul acestor demersuri, Pr. Dr. Varga propune o perspectivă inspirată din tezaurul spiritualității biblice practice, așa cum transpare aceasta din lecturile duhovnicești ale Sfinților Părinți.

Subiectul abordat de către Pr. Dr. Varga este unul dificil, care ridică o serie de probleme greu de surmontat în contextul actual, dar care își vădesc actualitatea tocmai în cadrul instituit în ultimii ani prin măsurile sanitare impuse în perioada pandemiei cu noul coronavirus covid 19. Teza de doctorat și cartea care o secundează au fost alcătuite înainte de declanșarea acestei pandemii, dar demersul autorului conține elemente abordate aici teoretic, care în decursul anului 2020 au devenit realități de fapt și de drept. Fără a le ocoli pe acestea, autorul formulează în termeni academici, dar și cu un curaj mărturisitor care merită remarcat, o serie de soluții provocatoare, care ar merita cel puțin discutate.

Cartea propusă de către Pr. Dr. Cătălin Varga este un eseu amplu și profund, alcătuit în urma unei temeinice

documentări, a unor minuțioase analize. Pr. Dr. Varga propune spre lectură și dezbateră un text care prezintă multe aspecte într-adevăr discutabile, dată fiind noutatea și curajul unor formulări, care provoacă și incită la investigație și la dialog. Fără a face rabat de la exigențele academice specifice, cartea *Drepturile omului în Vechiului Testament* poate fi caracterizat ca un text viu, incitant, de calitate, provocator și deschisă înspre dezbateri, care ar putea stârni interesul atât preoților, studenților în Teologie, cât și unor specialiști în științe juridice, într-un eventual și mult dorit dialog interdisciplinar.

Preot conf. univ. dr. Constantin Jinga

Arhim. Dr. Constantin Timiș,
Viața bisericească a românilor ortodocși din Banatul sârbesc în prima jumătate a secolului al XX-lea,
Editura Presa Universitară Clujeană, Editura Episcopiei Caransebeșului, Caransebeș, 2020

Prezentul volum reprezintă teza de doctorat a Părintelui *Arhim. Constantin Timiș*, vicar administrativ al Episcopiei Caransebeșului, elaborată sub coordonarea științifică a *Părintelui prof. univ. dr. Constantin Pătuleanu*, și prezentată public la Facultatea de Teologie Ortodoxă „*Justinian Patriarhul*” a Universității din București, fiind apreciată cu calificativul: *magna cum laude*.

Studiul de față este de actualitate și umple un gol în istoriografia relațiilor dintre cele două Biserici,

continuând cercetarea întreprinsă de regretatul *părinte profesor Silviu Anuichi*, care s-a referit, de asemenea, într-o cercetare doctorală, la *relațiile româno-sârbe din secolele XVII-XVIII*; și ale *Preasfințitului Părinte Episcop Lucian*, care a analizat aceleași relații bisericești din *a doua jumătate a secolului al XIX-lea*.

Prezenta lucrare pornește de la realitatea istorică a „despărțirii ierarhice“ din Transilvania și Banat în urma hotărârii sinodului de la Carloviț, din 1864, arătând ca relațiile româno-sârbe au fost marcate, în secolul al XX-lea, de tensiuni etno-patrimoniale privind cedări de biserici sau despăgubiri în funcție de numărul credincioșilor, precum și transferarea credincioșilor de la Biserica Sârba la Biserica Română, încât în multe situații s-a apelat la instanțele de judecată civile.

Primul capitol, intitulat: „*Relațiile bisericești româno-sârbe la începutul secolului al XX-lea*“ (p. 23-60) evidențiază faptul că problemele care au urmat „despărțirii ierarhice“ au continuat și în prima jumătate a secolului al XX-lea, și s-au accentuat după Primul Razboi Mondial, generând o stare tensionată rezultată din conflictul etnic dintre cele două Biserici, în sensul că Biserica Românească pleda în favorul păstrării identității naționale a credincioșilor ei din localitățile mixte; și nu mai puțin, Biserica Sârbă făcea același lucru în afirmarea etnicității păstoriților ei.

Capitolul II: „*Organizarea bisericească a românilor ortodocși*

din Banatul sârbesc în prima jumătate a secolului al XX-lea“ (p. 61-96), prezintă strădania eparhiilor istorice din Caransebeș și Arad de a înființa parohii românești în localitățile aflate în Banatul sârbesc, în scopul afirmării valorilor românești atât sub aspect etnic, cât și religios. Iar pentru ca activitatea bisericească să se desfășoare în cele mai bune condiții, Eparhia Caransebeșului a înființat trei protopopiate: Biserica Albă, Panciova și Vârșeț; iar Eparhia Aradului, protopopiatul Banat-Comloș și Sărcia, încât toate transformările survenite în viața parohiilor sunt strâns legate de istoria acestor protopopiate.

Capitolul III: „*Biserica, Școala și activitatea națională a românilor din vestul Banatului*“ (p. 97-126) analizează greutățile și stradania Eparhiei Caransebeșului de a organiza, susține și dezvolta școlile confesionale în protopopiatele Biserica Albă, Vârșeț și Panciova, promovând spiritul credinței strămoșești, al identității naționale, al culturii și al limbii române. Menținând permanent legătura cu Patria-Mamă, Biserica și Școala românilor din Banatul sârbesc și-au adus contribuția la înfăptuirea Marii Uniri, iar apoi, în lupta cu piedicile care au urmat, și-au dovedit menirea în menținerea și afirmarea elementului etnic românesc.

Privind, în capitolul IV: „*Viața bisericească a comunităților de români din Regatul Sârbilor, Croaților și Slovenilor*“ (p. 127-258), autorul precizează încă de la început că „după anul 1919, când o parte a Banatului a

rămas definitiv sub administrația sârbească, intrând în componența Regatului sârbo-croat, condițiile sociale și politice de existență a românilor rămași dincolo de granița românească au fost mai grele decât în vremea Imperiului austro-ungar... Au existat năzuințe și strădanii în lupta pentru drepturile comunității române, în contradicție cu politica autorităților care se pronunța ferm în defavoarea emencipării românilor“. În această situație tensionată cu repercursiuni asupra vieții sociale, culturale și bisericești, în lipsa intelectualității românești plecată în România din cauza prigoanei sârbești, singură Biserica românească, identificându-se cu viața păstoriților ei, a întreținut limba și cultura etnică, mai ales în mediul rural, prin publicații românești și asociații culturale, precum și prin întemeierea societăților cu caracter economic și social.

Analizând viața parohială din Banatul sârbesc pe plan cultural, social și politic, autorul acordă spații largi prezentării monografice a fiecărei parohii în parte (p. 190- 252), încheind capitolul cu privire la viața monahală din această perioadă istorică.

În capitolul V: „*Implicarea ierarhilor în susținerea comunităților românești din Banatul sârbesc: 1920-1949*“ (p. 259-290), autorul prezintă detaliat, cu amănunte luate din presa vremii, aspecte ale vizitelor pastorale săvârșite de ierarhii Caransebeșului și Aradului la comunitățile românilor ortodocși din Banatul sârbesc,

aparținătoare canonic și administrativ celor două eparhii. Astfel, prima vizita pastorală a fost săvârșită de către episcopul Miron Cristea, urmat de Iosif Traian Patescu și Vasile Lăzărescu; iar dintre episcopii Aradului este menționat Ioan Papp și Grigore Comșa.

Capitolul VI: „*Viața bisericească a românilor ortodocși din Banatul sârbesc în preajma celui de al Doilea Război Mondial. Comunismul și Biserica*“ (p. 291-325).

După mai multe tratative eșuate, abia în 1934 a fost încheiată *Convenția* privind poziția Bisericii Ortodoxe Române din Serbia și a Bisericii Ortodoxe Române, care prevedea ca fiecare Biserică să aibe eparhii autonome conduse de un vicar cu rol de episcop. Ratificată de statul român, a fost pusă în aplicare în 1935, constituindu-se Vicariatul sârb la Timisoara, pe când Vicariatul român de la Vârșet a intrat în funcție abia în 1971... Pe lângă această nedreaptă atitudine, Biserica Ortodoxă Română a fost vitregită de către statul sârb și pe plan școlar, în sens că școlile românești confesionale au fost închise, iar clădirile le-au fost confiscate. Preoților români li s-a interzis să predea religia în școlile din Serbia. Pe de altă parte, autoritățile sârbești au refuzat să subvenționeze clerul român din Banatul sârbesc, pe când statul român, încă din 1919 acorda salarii preoților sârbi. Această atitudine era motivată neoficial de faptul că Patriarhia sârbă considera pe mai departe că parohiile ortodoxe române din Banatul sârbesc îi aparțin de drept...

În altă ordine de idei, autorul arată că deși cel de-al Doilea Razboi Mondial a adus cu sine ororile comunismului, românii din Iugoslavia au fost mai privilegiați decât cei din țară, având o soartă stabilă din punct de vedere bisericesc.

După căderea comunismului viața bisericească a intrat pe făgașul ei normal, încât s-a putut reactualiza aplicarea hotărârilor sinodale din 1934 privind înființarea Episcopiei Ortodoxe Române cu sediul la Vârșeț. Începută în 1997, hotărârea s-a definitivat în 2001, având ca episcop pe Preasfântul Daniil Stoenescu. Numai că în 2006 și-a schimbat titlatura în „*Episcopia Daciei Felix*“, cu sediul administrativ în Vârșeț.

Concluziile lucrării (p. 327-330) prezintă în sinteză cronologică întreaga desfășurare a vieții bisericești a parohiilor românești din Banatul sârbesc în prima jumătate a secolului al XX-lea, care „se revendică de la frumosul trecut bisericesc al Banatului și se continuă în istorie prin lucrarea lui Dumnezeu“.

Bibliografia utilizată în redactarea studiului dovedește o temeinică documentare prin consultarea fondurilor arhivistice, a documentelor editate, a periodicilor, a lucrărilor generale și speciale referitoare la perioada istorică studiată, urmată de XXVI *Anexe* (p. 343-420), menite să autentifice viabilitatea expunerii.

Mai presus de oricare alte comentarii, vom invoca, în încheiere, cuvintele de apreciere ale *Preasfântului Părinte Episcop Lucian din Prefața ce*

onorează prezentul volum: „*Din punct de vedere istoriografic studiul propus de părintele Arhimandrit Constantin Timiș este o sinteză unică, până la momentul actual neexistând o cercetare de anvergură publicată în limba română sau în limba sârbă, care să prezinte unitar și coerent traseul religios al majorității românilor din Banatul sârbesc din prima jumătate a secolului al XX-lea... Trebuie să observăm că viața religioasă a comunităților românești rămase pe teritoriul țării vecine reprezintă ofranda unei populații care a fost mereu vitregită, dar care, prin sentimentul național rămas în sufletele oamenilor, a trăit cu nădejde în lucrarea istorică îngăduită de Dumnezeu. Tocmai de aceea eforturile conducătorilor bisericești și a celorlalți credincioși, cuantificate în multe acțiuni de emancipare națională și religioasă, trebuie răsplătite măcar prin expunerea lor în paginile scrise ale istoriei. Meritul acesta, de a-i pomeni spre neuitare pe românii care au luptat pentru Neam și Biserică, revine acum părintelui Arhimandrit Constantin Timiș, vicarul administrativ al Episcopiei Caransebeșului... neobosit slujitor de nădejde al Bisericii lui Hristos...“.*

Coincidență sau nu, în mod fericit apariția în acest an a prezentului volum se înscrie ca omagiu închinat Diasporei românești, aflată ca tematică în preocuparea Bisericii noastre.

Preot prof. univ. dr. Sorin Cosma

Preot dr. Ionel Popescu, *Bucurii din Pridvorul Credinței Strămoșești*, Editura Eurobit, Timișoara, 2021, 194 pp.

Scrierile preotului dr. Ionel Popescu din Timișoara sunt așezate într-o arhitectură teologică și literară cum rar întâlnești în lumea livrescă de astăzi. Cea mai recentă lucrare a Domniei Sale, intitulată „**Bucurii din pridvorul credinței strămoșești**”, apărută la Editura „Eurobit” Timișoara, 2021, cuprinde gânduri și reflecții duhovnicești, care sensibilizează cititorul și îl introduc în tainele credinței strămoșești. Ea a fost scrisă în perioada 1 martie 2020 și până la finalul lunii martie 2021, în condițiile pandemiei, când bisericile au fost închise, restricțiile greu de suportat, suferința și frica prezentă la tot pasul și virusul „cucerind” întreaga planetă. Cuvântul introductiv este semnat de către Mitropolitul Banatului, Ioan și poartă titlul „Semne pe cărarea credinței”

Structura cărții este așezată pe soclul teoretic și practic al vieții și experienței pastorale a autorului, dar și a talentului său de scriitor, cuprinzând două părți distincte, bine conturate și minuțios nuanțate. Prima parte, „Pridvoarele credinței” este o metaforă de excepție, demnă de un scriitor cu vocație, capabil să construiască o asemenea sintagmă plină de frumusețe și rezonanță. Conținutul acestei prime părți poate fi considerat un studiu de

etnologie privind sărbătorile și practicile religioase de peste an, prezentate într-un stil autentic și o documentare biblică riguroasă, cu multe explicații legate de înțelegerea corectă a tradițiilor noastre creștine. Fiind și un jurnalist de excepție în sfera profesiei sale, folosește cu succes reportajul, valorificându-l în câteva articole din această carte.. Elocvente sunt pelerinajele din Țara Sfântă sau ieșirile Coralei „Doina Banatului” la Viena și în Maramureș. Cele mai multe materiale aparțin „domeniului teologiei pastorale și liturgice, elaborate, pe de o parte, pentru a răspunde la unele întrebări ale enoriașilor și, pe de altă parte, pentru instruirea în dreapta credință a celor care frecventează biserica noastră” (Argument). Prin elocința expunerii și expresivitatea limbajului folosit pe înțelesul tuturor credincioșilor, predicile cuprinse în cartea de față sunt adevărate eseuri care luminează mintea și sufletul oricărui cititor. Șirul sărbătorilor prezentate în carte se deschide cu Săptămâna Patimilor, săptămâna care marchează istoria omenirii, cea mai sublimă lecție predată pe pământ, „Lecția Nemuririi”, adică Invierea Domnului. Sunt realizate apoi, pagini pline de o puternică încărcătură emoțională despre Sărbătoarea Nașterii Maicii Domnului (8 septembrie), Intrarea în Biserică a Maicii Domnului (21 noiembrie), Sărbătoarea Sfântului Apostol Andrei, ocrotitorul României (30 noiembrie), Sărbătoarea Sf. Ierarh

Nicolae (6 decembrie), a Sf. Mucenic Ignatie Teoforul (20 decembrie), Nașterea Domnului (25 decembrie), Botezul Domnului (6 ianuarie), Bunavestire sau Blagoveștenia (25 martie). Cu expresivitatea și frumusețea cuvântului scris, preotul Ionel Popescu ne dă informații despre „modul de întrebuițare a Aghiazmei Mari, despre pomenirea celor adormiți la Moșii de Toamnă, de Iarnă și de Vară, despre pâinea sfințită de Paști, despre Liturghie și Filantropie în vremuri de pandemie, despre post și rugăciune. Folosind interogațiile retorice privind viața cotidiană, autorul acestei minunate cărți supune atenției condiția omului modern care, „celebrează și înțelege Sărbătoarea creștină, pierzând adeseori, din vedere profunzimea, realitatea și dimensiunea ei spirituală”. Între bucuriile din pridvorul credinței, Ionel Popescu așază și bucuria lecturii și a recenziilor sale pertinente și bine argumentate, cum este și cea intitulată „...Și dincolo de gratii. Jurnal”, lucrare descoperită și îngrijită chiar de Domnia Sa.

Cea de-a doua parte a cărții este într-adevăr un „Florilegiu istoric și literar”, așa cum o numește autorul, în care, sunt evocate „personalități bisericesti, istorice și culturale din Banat”. Portretul este specia literară pe care o stăpânește cu măiestrie prin arta cuvântului, evidențiind valorile spirituale din arealul timișorean : slujitori ai altarelor, profesori de

teologie, preoți din parohie și mireni, precum și tineri implicați în evenimentele din decembrie 1989. Spre bucuria mea, aflu că între participanți se găsește și preotul Dumitru Ilie din Becicherecul Mic, originar din comuna Nepos, jud Bistrița-Năsăud, care în memoriul său descrie desfășurarea revoluției declanșate la Timișoara. Cartea preotului Ionel Popescu este scrisă cu „colțul inimii” și a izvorât dintr-o aleasă dăruire profesională și o neostoită chemare literară. Felicitări, domnule părinte!

Prof. Mircea Daroși

**Gheorghe Rancu - Bodrog Pavel
Boldea, protopop militar K.u.K,
Pribeag prin imperiu, Editura
Hoffman, Caracal, 2021, 307 pp**

Volumul *Pavel Boldea, protopop militar K.u.K, Pribeag prin imperiu*¹ are o frumoasă ”istorie”, pe care autorul Gheorghe Rancu - Bodrog o explică într-o *Mărturisire*, ce ține loc de prefață. Ipoteza apariției cărții s-a dezvoltat în urma unui simpozion (prepandemic), organizat de câțiva intelectuali din Țara Almăjului (prof. P. Panduru, jr. Iosif Borchescu și publicistul Al. Nemoianu) dedicat omagierii lui Pavel BOLDEA ”*protopop militar în armata imperială*”. În ținutul almăjan, predomină un spirit de conturare a ”culturii minore”, în înțeles blagian. Este un spațiu spiritual, înzestrat cu orgolii fascinante și cu

¹ Editura Hoffman, Caracal, 2021, 307 pagini

ample dorințe de relaționare cu ”cultura majoră”, evidențiindu-se partea sa contribuitoare la cristalizarea spiritualității naționale, istorice și religioase a ceea ce istoric poartă numele de Țara Almăjului. Într-un spațiu depresionar, înconjurat de dealuri semețe, dar domoale, cu o frumoasă și spectaculoasă vale a Cernei, aici au fost plasați grănicerii imperiali pentru paza graniței imperiale. Sub semnul rânduiei convenită unor așezări liniștite, toponimicele Prilipăț, Rudăria, Șopot, Borloveni, Pătaș, Bănia, Prigor, Dalboșeț, Gârbovăț, Mocerîș, Lăpușnicu Mare etc., focalizate în jurul orașelului Bozovici, sunt mărturia ecoului fast prin care viața grănicerească a dat măreție locuitorilor din zonă. Este un spațiu cu ademeniri turistice, amintind de Cascada Bigăr, Lacul Beiului, Morile de la Rudăria și Șopot, Muzeele rurale, trasee turistice spectaculoase și o distinsă noblețe umană.

Două coordonate au întreținut faima culturală a zonei: roșu (predominanța unui spirit militar, de tip grăniceresc) și negru (conștiința păstrării credinței ortodoxe); aici, s-a născut și s-au afirmat preoți (dr. Ion SÎRBU, Pavel BOLDEA, Iosif Coriolan BURACU, Iosif SERAFIM, Mihai BLIDARIU, Vasile POPOVICI) și episcopi (dr. Iosif Traian BĂDESCU, primul episcop de origine bănățeană), militari de carieră (general Traian DODA, general Ion IOVESCU, general Danil MĂTĂRÂNGĂ, general Aron BIHOI, general Al. GURAN, col. Ion CURIȚA, lt. col. Gr. MIHĂIUȚI, lt. col. Romulus

BOLDEA), dar și personalități afirmate în domenii diverse (ziariști, oameni de știință – A. Hell, I. Păun Otiman, A. Golopenția, E. M. Brancovici, E. Murgu), compozitori, ziariști, politicieni, funcționari înalți. În fine, generația contemporană a almăjenilor întreține faima culturală și științifică a zonei, organizând activități de recunoaștere a excelenței și a intelectualității arealului amintit: I. Marin Almăjan, Gh. Rancu, P. Panduru, N. Andrei, I. Budescu, I. Băcilă, A. Nemoianu, alături de dascăli și preoți, autori de monografii ale localităților și ale personalităților care au dus spiritul dincolo de împrejmuirile montane care înconjoară spațiul cultural almăjan.

Profesorul Gheorghe RANCU este unul dintre cei mai activi componenți al grupului de păstrare a memoriei vii în conștiința românească a activității elevate din zona Almăjului. Stabilite la Șopotu Vechi, Gh. Rancu a înființat aici un muzeu specific, revistele ”Almăjul” și ”Românii din Timoc”, a publicat volume despre *Istoria bisericilor ortodoxe din Almăj*, *Primul război mondial în memorialistica cărților de cult*, a scris despre personalități zonale, a organizat sesiuni științifice, a participat cu comunicări despre oameni și faptele lor în Timișoara, Caransebeș, Arad, Lugoj, Novisad, Zdrenianin, Vârșeț, Reșița, Băile Herculane, Turnu Severin, Bodrog, Mehadia, recunoscându-i-se meritele prin premieri, omagii, onoruri și titluri de excelență. Profesorul Rancu este un permanent căutător de

documente, de cărți vechi, de corespondență, de obiecte muzeale, pe care le reînvie prin actualizare.

Ne vom pronunța, în continuare, despre cartea protopopului militar PAVEL BOLDEA, ajuns ofițer k.u.k. („*kaiserlich und königliche*”) în armata imperială și regală a Austro-Ungariei. Cartea dispune, la rândul ei, de o mică istorie. La simpozionul de omagiere din satul natal al protopopului, Borlovenii Vechi, istoricului Gh. Rancu i se oferă de către un urmaș, spre consultare, manuscrisul cu *Autobiografie de la naștere până la 1908* a protopopului militar, colonel Pavel BOLDEA. Aceasta este subîntitulată astfel: *Scurtă Auto-Biografie a lui Pavel Boldea, protopresbiter campestru ces. și Reg. Cavaler al ordinului "Francisc Iosif", ofițer al Ordinului "Steaua României", decorat cu ordinul "Sfântului Sava" al Serbiei, posesor al medaliei comemorative și a Crucei jubiliare militară etc., etc.* Cartea ar fi urmat să se constituie într-un document, care, din păcate, era prea scurt pentru a depăși configurația unei broșuri. Ce face istoricul Gh. Rancu? Pe scheletul transliterat al manuscrisului, plasează comentarii suplimentare, extrase din volumele referitoare la evenimentele relatate în autobiografie, fotografii, explicații și alte documente, inclusiv extrase din presa vremii (Foaia diecezană, organ al Eparhiei gr. or. rom a Caransebeșului, Tribuna poporului, Arad, Tribuna, Arad, Românul, Arad, Biserica și școala, Arad, Almăjul, Șopotul Vechi, ziare germane, maghiare, bucovinene), scrisori, referințe critice,

precum și extrase din cărți și articole referitoare la "*acest prinț popular*" (Artur Silvestri). În final, se configurează o imagine sintetică și obiectivă asupra omului și faptelor sale, prin corelarea mai multor surse bibliografice și imagistice. A rezultat acest volum, cu o copertă sobră, purtând titlul *PAVEL BLODEA, protopop militar K.u.K., pribeag prin imperiu.*

Acum, la peste 100 ani de la răposarea Protopopului militar, privim placa memorială de pe casa Boldea din Borlovenii Vechi și citim următoarele: "*În această casă, s-a născut și a murit protopopul militar colonel PAVEL BOLDEA – 1861 – 1920 -, personalitate de seamă a Văii Almăjului și a Banatului, cu o viață dedicată Bisericii și Neamului*". Din conținutul textului alcătuitor al cărții, aflăm că Pavel BOLDEA provine dintr-o familie de dascăli, având numeroși urmași, băieții devenind ofițeri, iar fetele ajung preotese. Dr. Alex. Nemoianu, cetățean acum american, realizează "*un portret de străbunici*" (1999), arătând că tatăl protopopului, învățătorul, a fost "*un gospodar foarte bun*", iar mama – i se spunea "*jupâneasa*" -, originară din Bozovici, avea o față tipic "*almăjeană*", deși nu foarte frumoasă, dar afișa o personalitate puternică, în consens cu figura "*ardealo-banatică*" a soțului său, dascălul. Frumoasa caracterizare pe baza celor două portrete, păstrate în format mare în casa natală, constituie un omagiu superb al nepotului adus unei reprezentative familii almăjene, sugerând că familia

Boldea a fost un model de urmat pentru toți locuitorii arealului.

Fiul cel mare al familiei Boldea, Pavel, s-a născut în 6 nov. 1862, în Borloveniu – Vechi ”a confiniului militar româno-banatic nr. 13”. A urmat Institutul Teologic Ortodox din Caransebeș, fiind, după căsătoria cu fiica preotului din satul Marga, de pe Valea Bistrei, hirotonit (preoțit) în satul natal. Rămânând văduv între timp, după cinci ani, este numit preot militar la Budapesta, dar gândul i-a rămas la frumoasa comună Borlovenii Vechi, la enoriașii săi pe care-i motivează, printr-o înălțătoare predică de rămas bun, ”să rămână cu credința către biserica noastră națională română”, îndemnându-i ”să fie tari în credință către biserică și națiune”. Continuă: ”aveți grijă de creșterea religioasă a copiilor... lăsați să umble la școală, căci multe lucruri frumoase și folositoare pot învăța pruncii în școala românească, unde învață a iubi pe Dumnezeu”. Presa relatează despre harul oratoric și farmecul haristic al preotului borlovean, despre calitățile sale duhovnicești și despre devotamentul său deplin pentru educarea enoriașilor în buna credință ortodoxă: ”Omul, afirmă Preotul de la amvon, în ultima sa predică sătească, este nu numai fiul părinților care l-au născut și l-au crescut, ci ca și bun creștin, e fiu al bisericii și ca român e membru al națiunii sale, și dacă omul crește și trăiește în moravuri bune, de tânăr află bucurie în el nu numai părinții ci se bucură și biserica și națiunea. Biserica și națiunea română să vă fie lucrurile cele dintâi mai sfinte și mai scumpe pe lumea aceasta” (pp. 45 - 47).

Numit preot militar în Budapesta, coagulează comunitatea românească în jurul său, predică dragostea și devotamentul pentru limba română, susține credința creștină în Biserica ortodoxă catedrală din Buda, având legături strânse cu studenții *Societății Academice ”Petru Maior” din Budapesta*, cu școlile românești din districtul budapestan. Vorbea corect limba germană, limba sârbă și limba maghiară, iar frumoasa vorbire românească a predat-o la Școlile de cadeți din Buda, Graz, Kasovia și Pojon, precum și la ”*pruncii familiilor gr. orient, din capitală*” (funcționează aici Înalta Școală pedagogică – pentru grecii ortodocși, de fapt pentru aromâni, înființată deodată cu Preparandia din Arad, 1812, la care primul senior a fost preotul Dimitrie Țichindeal, numit și el preot militar imperial în războiul împotriva lui Napoleon). În anul 1897, se va ”transfera” în districtul duhovnicesc de la Viena, ca ”*preot militar (cu grad de colonel), profesor de religie și aplicații religioase cu cadeții confesiunii mele*”. A făcut asistență duhovnicească și servicii religioase pentru militarii ortodocși din Graz, Viena, Praga, Innsbruck, Wiener Neustadt, Pozsony, Hamburg, Kassa, ”*fiind, în 1905, ridicat la rangul de Protopop militar greco-oriental*” (p. 119). Va exercita misiunea duhovnicească de preot protopresbiter militar și aceea de profesor catihet la diferite școli militare. A săvârșit slujba de înmormântare, alături de Mitropolit, Episcop și un sobor de preoți, pentru Regele Serbiei, Milan I, în prezența Împăratului Franz Joseph I al Austriei și a unor înalte

oficialități imperiale. Demn de amintit este ceremonia religioasă susținută de Protopop (și descrisă în *Autobiografie*) cu prilejul sosirii (prin dislocare) în Timișoara a batalionului imperial din Bruck, militari participanți cu glorie la peste 66 de lupte, distingându-se eroic în luptele cu Napoleon, din Italia și Konigratz: *”83% din soldații acestui regiment sunt Români recrutați din părțile Banatului, este un regiment specific românesc”* (p. 171). La această festivitate, protopopul Pavel BOLDEA a adresat ostașilor o predică într-o frumoasă roștire românească, după care *”întreaga oaste a intonat cu multă însuflețire imnul împărațesc în limba română, urmat de jocul bărbătesc al Călușarilor”*. La alte Liturgii de la Capela din Viena, predicile inimosului protopop presbiter au fost urmate de *”petreceri naționale în limba românească”*, date de coriști, de soliști și de dansatori. Au fost serbări militare românești, care au impresionat presa prin osândă cu care se menține dragostea față de limbă națională și de spiritul românesc, prin implicarea acestui falnic patriot bănățean.

Revenind la punctarea unor momente biografice, între 1908 și 1914, preotul P. Boldea a fost transferat ca Protopop militar în Garnizoana din Sibiu, iar până în 1918 a activat pe frontul italian, la Liubliana. În decembrie 1918, se pensionează și se retrage în satul natal, Borlovenii Vechi, trecând la cele veșnice la 1 decembrie 1920.

Memoria sa a fost menținută vie de urmașii săi, preoți ori mireni, iar acest volum, elaborat cu atâta dragoste și

pasiune de către istoricul profesor Gheorghe RANCU-BODROG, evidențiază virtuțile preoțești, calitățile umane, patriotismul și iubirea pentru credința ortodoxă românească ale înaltului demnitar preoțesc din Imperiu. Reamintim că, în devenirea sa în spațiul vienez și budapestan, a avut permanente relații de credință ortodoxă și cu cultura românească, fiind decorat de Regele Carol I al României, cu *Steaua României* (1903), iar Episcopul Nicolae Popea îi acordă dreptul (distingția) de a purta *”Brâu roșu”*, în timp ce Arhiepiscopul Ioan Mețianu îi atribuie rangul bisericesc de *Protopresbiter* etc.

Ce rol îndeplinea ca preotul militar? Pe lângă serviciile de înmormântare a ostașilor căzuți și de duhovnicie pentru răniți, Pavel Boldea a fost, în plus, un preot de front, *”stătea în mijlocul soldaților pentru ridicarea moralului acestora, pentru a le alina suferințele în caz de nevoie, dar și cultivarea la soldatul român din armata imperială a unei noi viziuni asupra conștiinței naționale”*. Mai mult, cuvântările și predicile sale *”erau pline de îndemnuri, înțelepciune și ca un fir roșu urmăresc cultivarea încrederii în sine, îmbărbătarea soldatului, crearea unei liniști interioare, dezvoltarea dragostei față de țara-mamă, de biserica strămoșească, de tradiția și obiceiurile românești”* (I. Zaharia, apud Gh. Rancu, p. 7.)

Înainte de concluziile, mă încumet să-mi spun punctul de vedere despre imaginea omului preoțit, după cum mi-a fost sugerată în urma *”citirii”* portretului lui Pavel Boldea din

Borlovenii Vechi. Era un bărbat impozant ca ținută, elegant în straie bisericești, purtând la piept cele cinci înalte decorații; purta încins brăul roșu, ține mâna stângă pe crucea prezbiteriană, atârând peste haina preoțească. Impunător prin barbă tușinată și mustața grijuliu pieptănată și întreținută cu grijă, Prelatul purta o pălărie neagră cu borurile ridicate și cu panglică roșie. Privirea ageră și alcătuirea feței transmit un mesaj de înțelepciune, bunătate, exigență cu sine și cu alții, hotărâre și ambiția de a fi folositor celorlalți. Portretul său impresionează prin mândria că un bănățean, falnic bărbat, a dus fala almăjană în diferite părți ale Imperiului, stârnind admirația tuturor celor care au asistat la predicile sale și la exercițiile religioase specifice.

Gheorghe RANCU-BODROG a elaborat un volum dedicat unei personalități reprezentative a Țării Almăj, câștigându-și dreptul la admirație deplină. Volumul despre Pavel Boldea reconstituie, într-o formulă inedită, destinul acestui *”pribeag prin imperiu”*, punând la un loc documente, extrase, manuscrise, fotografii, ilustrate, informații suplimentare de actualitate. Remarcabilă e pasiunea autorului de a încropi o imagine cât mai relevantă despre un protopop militar, originar din Țara Almăj, care completează seria de personalități care aparțin panteonului național, bănățean și almăjan.

Anton Ilinca

Jean-Claude Larchet, *Mic ghid teologic și duhovnicesc pentru vreme de pandemie*, traducere din limba franceză de Marinela Bojin, Editura Sophia, București, 2021, 244 pp.

„Pandemia actuală a surprins, dezorientat și dezorganizat toate țările lumii. A ucis sau a slăbit, prin sechelele pe care le-a lăsat, un număr mare de persoane, cărora le-a afectat deopotrivă trupul și sufletul; multe dintre ele și-au sfârșit zilele într-o singură totală și lipsite de cuvenită înmormântare. Ea a afectat în mod profund pentru o lungă perioadă modurile de viață și mentalitățile. [...] A dezvăluit fragilitatea și fisurile unui sistem mondializat privit ca stabil, a dat la iveală dificultatea medicinei și a științelor biologice, considerate a fi la cel mai înalt nivel, de a găsi o soluție de apărare atât pe plan terapeutic, cât și pe plan profilactic. [...] Oameni de toate vârstele au fost supuși pericolului. Certitudinea că marile epidemii au fost definitiv biruite s-a năruit, vechile spaime au reapărut, cu întregul lor cortegiu de fantasmе, fie ele conspiraționiste sau apocaliptice. Viața de familie a fost copleșită de tensiuni, prin conviețuirea continuă la care au supus-o izolările, și de anxietate, prin incertitudinile din vremea ieșirii din izolare. Viața celor care muncesc a fost perturbată de pierderea locului de muncă (sau diminuarea salariului), de reducerea orelor de lucru, de schimbarea modului de lucru. Relațiile sociale au fost modificate, fiecare om devenind pentru celălalt o potențială amenințare.

Viața spirituală a credincioșilor a fost afectată prin imposibilitatea, pe perioade luni, de a merge la biserică, de a lua parte la sfintele slujbe, de a primi Sfintele Taine; credința multora a fost zguduită, pusă la încercare, îndeplinirea riguroasă a îndatoririlor religioase ale altora a slăbit” (pp. 5-6).

În acest context, au apărut mai multe întrebări: „Este epidemia o pedeapsă de la Dumnezeu pentru păcatele oamenilor? Și, prin urmare, este ea un îndemn al Său la pocăință și întoarcere către El? Sau vine ea oare de la Dumnezeu ca avertisment sau ca un semn din partea Sa? Toate aceste întrebări conduc la întrebarea mai generală referitor la originea bolilor (epidemiile fiind forme colective și simultane ale acestora), a legăturii lor cu păcatul, a posibilității vindecării lor prin mijloace spirituale (pocăință, post, rugăciuni, procesiuni cu Sfânta Cruce, sfinte icoane sau sfinte moaște, stropire cu apă sfințită și altele de acest fel). Iar aceste întrebări, la rândul lor, conduc la alte întrebări mai ample despre sensul vieții și al morții – aceasta din urmă fiind o realitate greu asumată de societatea noastră modernă și, așadar, cât se poate de camuflată, pe când epidemia o impune conștiinței ca pe ceva care poate să se abată asupra fiecăruia dintre noi, în cel mai scurt timp” (p. 13).

Deși, în decursul timpului, a consacrat mai multe studii și lucrări bolii, suferinței și morții, atât din punct de vedere teologic cât și spiritual, autorul își motivează apariția noii cărți prin caracterul specific al epidemiilor și al pandemiilor care: dau maladiei și morții un caracter subit, imediat, brutal; trezesc o frică

și o anxietate colective; au o dimensiune globală, care cuprinde o diversitate de persoane, de toate vârstele, de toate credințele și de diferite opțiuni morale; modifică modul de relaționare a persoanelor între ele; afectează modul de funcționare a vieții ecleziale (p. 14).

Cu aceste gânduri, teologul ortodox francez își începe cartea sa. O lucrare inedită, de mare actualitate, o carte a momentului care are menirea de a răspunde la multiplele întrebări ivite în contextul pandemic pe care îl parcurgem și de a clarifica multe din nuanțele pe care, poate, le-au folosit ca argument în susținerea unor soluții de moment. Avem în față o lucrare elaborată recent, la începutul acestui an, în plină manifestare pandemică, publicată într-o perioadă în care frământările cotidiene indicau încă multă vulnerabilitate și fragilitate.

Cititorului i se propune un volum structurat pe patru capitole. În primul capitol (pp. 15-82), Jean-Claude Larchet își construiește întregul demers investigativ plecând de la întrebarea directoare: Este Dumnezeu autorul epidemiilor, cu scop pedepsitor sau pedagogic? În abordarea acestei întrebări, teologul francez face recurs la referințe scripturistice și liturgice, la poziții patristice și actuale. Totodată, are în vedere limitele acestei concepții din punct de vedere rațional, duhovnicesc, teologic (scripturistic și patristic). Face distincție între firea originară și cea căzută a omului, evidențiind rolul păcatului în perpetuarea bolii, a stricăciunii și a morții. Răspunde la întrebarea dacă Dumnezeu nu produce calamitățile,

El le îngăduie? Pentru ca finalul primului capitol să fie dedicat folosului rugăciunii și minunilor. Concluzia acestui capitol este postulată în ideea conform căreia Dumnezeu nu este autorul epidemiilor. Ele au o cauză naturală, fizică.

În capitolul al doilea al cărții (pp. 83-134), autorul sintetizează măsurile de profilaxie adoptate în perioadele de izolare și după izolare: izolarea și refuzul izolării de către extremiști și teoriile conspiraționiste; acceptarea izolării de către Biserica Ortodoxă; câteva lecții de folos pentru viitoarele perioade de izolare; cum se poate trăi viața creștină în timpul izolării (privarea de slujbele liturgice, lipsirea de sfânta împărtășanie, restricțiile privind viața socială – un prilej de aprofundare a vieții duhovnicești, să evităm închiderea în sine – să rămânem deschiși către ceilalți); dificultățile care apar în perioadele de după izolare și mijloacele de a le surmonta (distanțarea socială, masca – avantaje și dezavantaje, relațiile interumane).

Biserica are datoria de a proteja sănătatea și viața credincioșilor. Protejarea sănătății semenului este o datorie de iubire față de el și că a nu-ți păsa de ea ține de un spirit egoist și iresponsabil, străin de duhul creștin (p. 96). Masca este cea mai eficace măsură de protecție în cazul epidemiilor în care virusul se transmite prin finele picături de salivă răspândite de tuse, de strănut, dar și prin cântare și vorbire. Purtarea măștii se arată ca un mijloc legitim de protejare a propriei persoane, dar și de protejare a aproapelui de o contaminare pe care

o putem cauza fără să știm. Ea se integrează în datoria de iubire, care este una dintre principalele datorii creștine. Masca dovedește în acest fel politețe față de celălalt, respect față de el, grijă față de sănătatea sa (pp. 125-126).

În continuare, autorul francez abordează în al treilea capitol (pp. 135-218) problematica pe care o ridică împărtășirea euharistică: lingurița comună (suspiciuni, poziții de principiu, practici alternative, argumente pro și contra), ne putem teme de contaminarea prin conținutul potirului (deverse opinii și teorii). Pentru ca în finalul volumului, în capitolul al IV-lea (pp. 219-241), să aflăm că virusul fricii este acela care trebuie învins: o situație anxiogenă, familiarizarea cu ideea morții, rolul primordial al credinței, dobândirea păcii lăuntrice prin biruirea fricii, biruirea fricii de moarte prin unirea cu Hristos.

Autorul atrage atenția asupra faptului că, în timpul pandemiei, clerul nu a dat întotdeauna un bun exemplu, dând dovadă de o rigoare care depășea exigențele guvernamentale. Clerul s-a sustras în mare parte de la misiunea sa, care, în aceste circumstanțe, era aceea de a întări credința creștinilor, de a le oferi mijloacele necesare pentru a înfrunta în chip duhovnicesc spectrul bolii și al morții, de a le pune la dispoziție mijloacele probate și eficace ale tradiției creștine, pentru a dobândi pacea lăuntrică (p. 225).

În acest sens, identificăm măsurile lipsite de simțul responsabilității și al misiunii pastorale adoptate de unele

parohii, în special din mediul urban, cu prilejul vizitelor pastorale premergătoare Bobotezei, de binecuvântare a credincioșilor, prin care clericii au preferat să rămână „zăvorâți” în biserică, căci nu, e mai comod și mai calduț decât să ieși în întâmpinarea nevoilor enoriașilor. Un moment ratat, e adevărat nu de toți. Paradigma misionar-pastorală este oferită de însuși Mântuitorul. El nu a ezitat să se autoinvite în casa lui Zaheu. *Și când a sosit la locul acela, Iisus, privind în sus, a zis către el: Zahee, coboară-te degrabă, căci astăzi în casa ta trebuie să rămân* (Luca 19, 5). Această disponibilitate a Domnului nostru Iisus Hristos este întărită în paginile Sfintei Scripturi: *Iată, stau la ușa și bat; de va auzi cineva glasul Meu și va deschide ușa, voi intra la el și voi cina cu el și el cu Mine* (Apocalisa 3, 21). Prin urmare, Hristos ne cere să ajungem la casa fiecărui suflet, provocând mișcarea unei alegeri libere. El stă la ușa inimii fiecărui om, așteptând ca acesta să răspundă în mod liber, prin iubirea sa, iubirii pe care El o oferă neconținut și deplin.

Având în vedere dinamica și rapiditatea cu care se propagă virusul, respectiv mutațiile lui, în rândul populației, indiferent de vârstă, considerăm oportună lucrarea de față, un instrument util ierahilor, preoților, profesorilor de religie, elevilor și studenților teologi, adică a tuturor celor care sunt chemați să răspundă acestor provocări pastorale inedite.

Preot dr. Sorin Lungoci

***Credință, cultură și vrednicie în slujirea altarului bănățean*, volum omagial, Editura Partoș, Timișoara, Centrul de Studii Banatice-Vârșeț, 2021**

Între cărțile bine documentate și purtătoare de cuvinte cu folos duhovnicesc, se înscrie și lucrarea „**Credință, cultură și vrednicie în slujirea altarului bănățean**”, volum omagial dedicat Pr.dr. Ionel Popescu din Timișoara, parohul Bisericii „Nașterea Maicii Domnului” din cartierul Iosefin, cu prilejul împlinirii vârstei de 65 de ani. Cartea a primit binecuvântarea Înaltpreasfințitului Părinte Ioan Selejan, Mitropolitul Banatului, autorul Cuvântului Înainte, prin care aduce protagonistului un prinos de recunoștință și mulțumire pentru contribuția sa la bunul mers al vieții intelectuale, sociale și religioase în cei 40 de ani de activitate. Ea nu putea veni decât din partea unei asemenea personalități, avându-și izvorul într-o profundă cunoaștere și apreciere a faptelor : „ca preot a reușit să zidească suflete și să le așeze pe calea mântuirii ; ca profesor a avut o prestață didactică ce a rămas vie în amintirile ucenicilor teologi, ca iubitor al scrisului teologic, a publicat numeroase cărți, studii de teologie bisericească, ca formator de conștiințe culturale, a organizat și condus asociații de profil educațional și filantropic, a participat la emisiuni și conferințe pe teme religioase în țară și străinătate, iar ca administrator al patrimoniului bisericesc a reușit să

edifice și să restaureze așezămintele care i-au fost încredințate spre chivernisire”. Inaltul prelat apreciază și faptul că, este primul volum din 2020, care deschide seria „Evocări”, constituită la Editura Partoș a Mitropoliei Banatului, „cu scopul de a valorifica istoriografic personalitățile trecute și prezente ale spațiului în care trăim”.

Argumentul, intitulat în mod sugestiv „**Cărturarul, clerul, dascălul, omul de mare omenie, preot dr. Ionel Popescu**” este semnat de către Academicianul Păun Ion Otiman, inițiatorul lucrării, care a reușit să adune evocările și gândurile aniversare venite din partea unor personalități din lumea clerului ortodox, profesori universitari, colegi și prieteni, foști elevi și studenți, cunoștințe apropiate sau mai îndepărtate, a căror viață s-a intersectat cu viața și destinul eminentului om al spiritualității creștine timișorene.

Volumul are patru capitole distincte: *Evocări, Gânduri la aniversare, Studii și Itinerar în imagini*, însumând 468 de pagini, realizate într-o grafică de excepție. Cele 6 evocări și 27 de gânduri aniversare cuprinse în paginile acestei cărți sunt mărturii care îl surprind pe sărbătorit în diferite ipostaze existențiale : dascăl în învățământul preuniversitar și universitar, director de seminar, consilier cultural al Episcopiei Caransebeșului, preot paroh al Bisericii „Nașterea Maicii Domnului” din cartierul Iosefin, vicar eparhial al Arhiepiscopiei Timișoarei,

cărturar de valoare cu numeroase lucrări monografice și studii teologice.

Pentru faptele și jertfa depusă pe parcursul unei vieți închinată lui Dumnezeu și Bisericii Sale, autorii i-au ridicat o statuie din cuvinte, așezată pe un pedestal al valorilor teologice și culturale. Cei care și-au exprimat gândurile la această aniversare, sunt în general slujitori ai Sfântului Altar, dar și din alte domenii ale vieții sociale sau mireni apropiați sufletului său : Dr. Timotei Seviciu, Arhiepiscop al Aradului, Gurie Georgiu, Episcopul Deveii și al Hunedoarei, Pr.dr. Daniel Alic, Aurel Gheorghe Ardelean, Dr. Adrian Ardeț, cercetător științific, dr. Gheorghe Borcean, președintele Colegiului Medicilor din România, Conf.univ. dr. Claudiu Boțoc-Universitatea de Vest din Timișoara, Pr.dr. Adrian Carebia, Pr. Costin Spiridon, Prof. Andrei Dragoș, dirijorul corului bărbătesc din Finteușu Mare, Dr.ing. Ștefan Dună, Pr.conf.dr. Lucian Farcașiu- Universitatea „Aurel Vlaicu” Arad, Prof.univ. Pompiliu Gavra, Conf.univ.dr. Daniela Iacob, președinta Societății Femeilor Creștin-Ortodoxe din Timișoara, Pr.conf.dr. Constantin Jinga- Universitatea de Vest din Timișoara, Prof. univ.dr. Dumitru Jompan, Pr. Traian Micoroi, Pr. dr. Silviu Negruțiu, Prof.univ.dr. Victor Neumann-Universitatea de Vest din Timișoara, Prof. Silviu Oravitzan, Pr. dr. Vasile Petrica, Prof. univ.dr. Liviu-Laurențiu Pop-Universitatea de Medicină și Farmacie „Victor Babeș ” din Timișoara,

Pr.conf.univ.dr. Vasile Pop-
Universitatea „Vasile Goldiș” Arad,
Prof.conf.univ.dr.Viorel Cristian
Popa-Universitatea din Oradea, Prof.
univ.dr.ec. Dumitru Popovici, Dr.
Florin-Corneliu Popovici, Pr.vicar
Felix-Iulian Radu- general de brigadă
din cadrul Ministerului Afacerilor
Interne, Prof. univ.dr.emerit Adrian
Retezan, Prof.univ.dr.emerit
Alexandru Ruja, Ioan Savu, Prof.
Florin-Nicolae Șincari, dirijorul
corului mixt „Doina Banatului” al
Parohiei Iosefin din Timișoara, Arhid.
prof.dr.dr.med.dent. Ștefan-Ioan
Stratul- Universitatea de Medicină și
Farmacie „Victor Babeș” din
Timișoara, Prof. univ.dr. Cornel
Ungureanu, președintele Filialei
Timișoara a Uniunii Scriitorilor.

Conținutul textelor și frumusețea
sentimentelor exprimate în aceste
minunate eseuri de suflet conturează
un remarcabil portret al preotului dr.
Ionel Popescu, slujitorul „cu timp și
fără timp la jertfelnicul Bisericii
Ortodoxe strămoșești”, căruia îi sunt
atribuite cele mai alese calități umane
: vocație preoțească, competență
profesională, înțelepciune și
rigurozitate în idei, prestanță și aleasă
dăruire pentru rugăciune, dorință de
cunoaștere, înclinații oratorice,
disponibilități spre cercetare, dragoste
pentru istorie și cultură, capacitate de
implicare în societate și, „străjer” al
vieții bisericești. Ca om, preotul Ionel
Popescu este văzut prin prisma unor
valori morale deosebite : bunătate,
omenie, respect, modestie, seninătate,
răbdare, calm, iubire față de semeni,

vitalitate, eleganță, sobrietate,
discernământ, model de viață familială
și bisericească. Pline de nostalgie sunt
amintirile unor colegi de școală, sau
cele legate de prietenii închegate
de-a lungul timpului prin care se
oglindește frumusețea gândului curat
și a dorinței de împlinire.

Partea a treia a lucrării cuprinde 29
de studii și articole cu o tematică
complexă din domeniul teologiei,
purtând semnătura unor reprezentanți
de seamă ai vieții bisericești. La
finalul volumului sunt înserate
fotografii alb-negru și color ce
constituie un adevărat arc peste timp,
mărturii emoționante despre viața
părintelui și despre misiunea sa de
preot și apărător al valorilor creștinești.

Acest volum constituie un adevărat
festin duhovnicesc pentru oamenii
însetați de cultură, istorie și
spiritualitate creștină, un ghid pentru
viață, un model de slujire a preoției și
o paradigmă a dragostei de semeni rar
întâlnită.

Prof. Mircea Daroși